

II. DÜNYA SAVAŞI'NDA FRANSA'DA LİDERLİK MÜCADELESİ: III. CUMHURİYET'TEN VİCHY FRANSASI'NA FRANSIZ SİYASETİNDE YAPISAL SALINIM

Çınar ÖZEN*
Atay AKDEVELİOĞLU**

Özet

Siyasal istikrarsızlık, III. Cumhuriyet'in son dönemindeki temel sorundur. II. Dünya Savaşı'nın başlaması, Fransa'daki istikrarsızlığı daha da artırmıştır. Özellikle, "Tuhaf Savaş" döneminin belirsizliği, Paris'teki güç mücadelesini daha karmaşık hale getirmiştir. Bu karmaşık yapıda devam eden liderlik mücadelesi, yenilgi sonrasında Vichy ile Londra arasındaki kamplaşma ekseninde daha belirgin hale gelmiştir. Bu kamplaşmada açıkça görünen taraflar, Almanya ile işbirliği yapan kadro ile İngiltere'den mücadeleyi sürdüren kadrodur. Dolayısıyla ilk bakışta, Vichy Fransası ile Özgür Fransa arasında ve Pétain ile de Gaulle arasında net biçimde görülebilen bir mücadeleden bahsedilebilir. Oysa hem iki kampın kendi içinde, hem de de Gaulle ve Mütteliklerin Vichy Fransası'na müdahaleleriyle, liderlik mücadelesi görüldüğünden daha karmaşıktır. Bu mücadele, işgalin doğal sonucu olarak değerlendirilebileceği gibi, III. Cumhuriyet'in son döneminde ortaya çıkan yapısal sorunların ve kadrolar arası mücadelenin bir uzantısı olarak da değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Fransa, Vichy Fransası, Özgür Fransa Hareketi, Pétain, de Gaulle

**Leadership Struggle in France during World War II:
Structural Oscillation in French Politics from Third Republic to Vichy France**

Abstract

Political instability was the main problem in the last period of the Third Republic. The outbreak of the World War II has increased instability in France.

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü. Bu makalenin hazırlanmasına Campus de France bursuyla Güz 2015-2016 döneminde bulunduğum "Institut d'Etudes Politiques de Rennes" de yapılan araştırmalar çok büyük katkı sağlamıştır.

** Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

*** Makalenin Gönderilme Tarihi: 2 Haziran 2016, Kabul Edilme Tarihi: 28 Haziran 2016

Especially, the power struggle in Paris has become more complex within the uncertainty of "Strange War". Ongoing leadership struggle in this complexity has become more pronounced with the axis of polarization between Vichy and London after the defeat. Visible camps in this polarization were the cadre who collaborated with Germany and the other who continued to struggle with England. This leadership struggle was more complex than it looked, the inside struggles of each camp, as well as de Gaulle's and Allies' interventions into Vichy France. It can be considered as an extension of the structural problems in the last period of the Third Republic.

Keywords: France, Vichy France, Free French Movement, Pétain, de Gaulle

Giriş

Fransa'da sağ ve sol siyaseti birbirinden ayıran temel unsurlardan biri olan yürütmenin tek adamda toplanması tartışması, Fransız Devrimi'nden itibaren her dönemde canlılığını korumuştur. Napolyon Bonapart ve yeğeni III. Napolyon dönemlerinde somut uygulaması deneyimlenmiş olan sağın bu eğilimine karşı sol siyaset ise "Partiler Rejimi" (*Régime des Partis*) adı verilen ve parlamentonun yürütme üzerindeki etkisinin güçlü olduğu bir siyasal yapılanmayı savunagelmisti. III. Cumhuriyet bir Partiler Rejimiydi ve sol partiler bu kazanımlarını koruma konusunda hep hassas olmuşlardı. Sağ bakış açısıyla, kısa süreli koalisyonların birbirini takip ettiği istikrarsızlık doğuran bu rejim, ülkeyi fiilen yönetilemez hale getiriyordu. Sol bakış açısıyla ise, otoriterleşmesi kaçınılmaz olan güçlü liderin ülkedeki çoğulculuğu kısıtlaması, Fransız Devrimi'nden uzaklaşmaktı.

III. Cumhuriyet'e dair bu tartışmalar sol ve sağ siyasetçiler arasında devam ederken, Avrupa ve Fransa hızla yeni bir büyük savaşa sürükleniyordu. Kaçınılmaz olan savaş Fransa'yı hazırlıksız yakaladı ve ülke Alman işgali altına girdi. Bu dramatik olay, o dönemde aktif siyasette olmayan ve muhtemelen askerlik kariyerleriyle hayatlarını tamamlayacak olan iki kişiyi yeni liderler olarak öne çıkardı: Mareşal Pétain ve Tuğgeneral de Gaulle. İşgalin ilk döneminde Fransızların liderinin Pétain olduğu görülüyordu. Alman işgalini kabul etmesine rağmen çoğunluk Pétain'in liderliğini kabul etmişti.

Mareşal Pétain, Bonapartist Fransız sağının genel eğilimi doğrultusunda, III. Cumhuriyet'e yönelik küçümseyici bir tavır içindeydi. II. Dünya Savaşı'nın Fransa için büyük bir askeri başarısızlıkla sonuçlanması, Pétain'de kendi bakış açısının doğrulandığı kanaatini yaratmıştı. III.

Cumhuriyet'in, tüm yapısal zayıflıklarıyla birlikte tasfiye edilmesi, Pétain'in temel amacı oldu.

General de Gaulle'de de Bonapartist Fransız sağı'nın liberalizme ve sosyalizme yönelik tipik karşı tutum alışının yansımalarını görmek mümkündür. Yıllar sonra General de Gaulle'ün IV. Cumhuriyet'e yönelteceği eleştirilerin de ortaya çıkardığı gibi, savaş ve Vichy Fransası deneyimi, de Gaulle'in siyasal pozisyonunda bir değişiklik yaratmamıştı. Bu tipik ve Pétain'de de görülen sağ yaklaşım; de Gaulle'ün uygun siyasi şartları yakalayınca V. Cumhuriyet'i kurarken dayandığı temel siyasi pozisyonu olacaktı.

Bu makalede, Pétain ve de Gaulle arasındaki liderlik mücadelesi ele alınmaktadır. Bu ana mücadelenin yanında, her ikisine ayrı ayrı alternatif yaratan ikincil liderler veya adaylarla mücadeleleri de bu makalenin konusudur. Makalenin ilk varsayımı, iki liderin, Fransa'nın siyasal yapısının en azından güçlü liderlik üzerine yeniden inşa edilmesi gerektiği konusunda hemfikir olduklarıdır. Bu fikirlerini makalenin ele aldığı dönemde hayata geçirme şansını sadece Pétain bulmuştu. Muhtemelen savaşın dayatmaları nedeniyle, Pétain'in Vichy Fransası modeli, Fransız sağı'nın tahayyüllerinin de ötesinde çok radikal bir deneyim olmuştu. De Gaulle ise V. Cumhuriyet modelinde daha ılımlıdır ama bu iki modelin farklı dönemlerin ürünü olduğu unutulmamalıdır.

İkinci varsayım ise Fransa'nın dış politikasının ne olması gerektiğine dair iki liderin görüşlerinin kökten farklılık gösteriyor görünmesine rağmen, aynı siyasi gelenekten gelmelerinden ötürü, bu farklılığın görünenin aksine sadece taktiksel veya stratejik düzeyde kaldığıdır. Temel amaç aynıydı.

Pétain Almanya'ya karşı yenilgiyi kabullenmek ve en kısa sürede barış anlaşması yapmak isterken; de Gaulle ise Fransa kazanana kadar Almanya ile savaşa devam edilmesini savunmuştu. Bu görüş farklılığı, Vichy Fransası ve Direniş olarak somutlaştı. Aslında her iki görüşün temel amacı, Fransız devletinin bekâsı ve bağımsızlığını korumaktı. Pétain'in stratejisi onu Almanya ile mücadeleye itmişken, de Gaulle'ün stratejisi onu İngiltere ve ABD ile mücadeleye yöneltmişti. Pétain Almanya karşısında başarısız olmuş ama de Gaulle Müttefiklere karşı başarıya ulaşmıştı. Böylece, de Gaulle Fransa'nın son büyük kahramanı olarak tarihe geçerken, Pétain'in Almanya karşısında yenilgiyi kabul edişini affedilemez ve büyük bir ihanet olarak değerlendirmeye lüksüne sahip oldu.

III. Cumhuriyet'in Son Döneminde Siyasal İstikrarsızlık

Savaşa Hazırlanan Fransa

1938 yılında Alman revizyonizmi Avrupa'da hız kazanmışken; dolayısıyla yeni bir büyük savaş beklentisi artmışken, Fransa'nın dikkati daha çok iç politikaya çevrilmişti. Nisan 1938'de Halk Cephesi (*Front Populaire*) koalisyonu iktidardan düştü.¹ Komünist ve sosyalist partilerin çekirdeğini oluşturduğu Halk Cephesi yerini, merkez sağ partilerin koalisyonuna bıraktı. Yeni koalisyonun başbakanı Edouard Daladier, görevine Mart 1940'a kadar devam etti. Aynı zamanda bir savaş kabinesine de dönüşen yeni hükümette savaş bakanlığı görevini de üstlenen Daladier, hem hükümet üzerindeki kontrolünü güçlendirmek, hem de hükümetinin parlamentodaki muhalefet tarafından devrilmesi olasılığını bertaraf etmekle uğraşmak zorundaydı.

Sosyalist ağırlıklı Halk Cephesi'nin iktidarına son verdiren Daladier sol liberal bir radikaldi. Kendisi, Radikal Sosyalist Parti'nin² lideriydi. Partisi doğal olarak sol eğilimliydi ama Daladier Fransız Komünist Partisi'ni hem iç, hem de dış siyasette aşırı görüyor ve özellikle ekonomik konularda görece sağa daha yakın duran bir siyasi anlayışı temsil ediyordu. Bu nedenle Daladier, başbakan olur olmaz komünist parlamenterleri hükümet dışına itmeye ve merkez sağa yaklaşmaya çalıştı. Daladier'nin diğer sol grupları tasfiye etmeye odaklanması, hükümet içindeki kişisel iktidarına alternatif oluşturabilecek bir ismin öne çıkmasına da neden oldu.

Kabinenin fiilen ikinci lideri haline gelen Paul Reynaud, merkez sağın önemli bir temsilcisi olarak Daladier'nin kabinesinde başından itibaren yer

¹ Halk cephesi, III Cumhuriyet'in son döneminde Fransa'da 1936 seçimleriyle iktidara gelmiş bir sol koalisyon hükümetidir. Halk Cephesi başta Sosyalist Parti olmak üzere, Komünist Parti ve sol liberal eğilimli Radikal Sosyalist Parti'nin oluşturduğu bir koalisyondur. Başbakanlığı Sosyalist Léon Blum'un yaptığı bu hükümet iç ve dış siyasette Fransa'nın geleneksel siyasi sınırlarını zorlayan politikaları benimsemiş ve dönemin Fransız siyasetinde çok tartışmalı bir konuma sürüklenmiştir. İspanyol İç Savaşı ve Münih Anlaşması koalisyonun uyumunu bozan önemli dış siyasi krizler olmuştur. Koalisyonun bu gerilimleri özellikle, siyasal merkezde yer alan Radikalleri bu koalisyonun içinde kalma konusunda oldukça zorlamıştır. Halk Cephesi koalisyonunun iç ve dış siyasetteki ayrımları, iç gerilimleri ve hükümetin sona erme koşulları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Talbot Imlay, "Democracy and War: Political Regime, Industrial Relations, and Economic Preparations for War in France and Britain up to 1940", *The Journal of Modern History*, Cilt 79, No 1, Mart 2007, s. 12-14, 20-25.

² Fransız siyasal hayatında çok önemli bir siyasal hareket olan Radikalizm hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Serge Berstein, *Histoire du Parti radical: La Recherche de l'âge d'or, 1919-1926, Vol. 1*, Presses de Sciences Po, 1980.

aldı. Demokratik İttifak (*Alliance Démocratique*) isimli merkez sağ partinin önde gelenlerinden olan Reynaud, liberal görüşleriyle ve İngiltere'ye yakın siyasi pozisyonuyla Fransız siyasetinde özel bir konum kazanmıştı.³

Reynaud ile hem işbirliği, hem de rekabet içinde olan Daladier, 1939'da savaşın kaçınılmazlığı anlaşıldıktan sonra da önceliğini değiştirmeyerek, komünistleri tasfiye etmeye devam etti. Avrupa'nın kaotikleşen siyasal iklimi, Daladier için kişisel iktidarını güçlendirme fırsatıydı. Kararnameler aracılığıyla ülkeyi yönetmeye başladı ve savaş olasılığı nedeniyle de bu durum kabullenildi. 26 Eylül 1939'da bir hükümet kararnamesiyle Fransız Komünist Partisi kapatıldı, komünist milletvekilleri tutuklandı ve partinin lideri Maurice Thorez SSCB'ye kaçtı.⁴ Kararnamenin gerekçesi, SSCB'nin Almanya kampına katıldığı izlenimini veren Molotov-Ribbentrop Paktı'ydı.⁵ Henüz savaş başlamamış olmasına rağmen, SSCB Komünist Partisi ile Fransız Komünist Partisi arasındaki yakın ilişkinin, artık farklı kamplarda yer alan Fransa ile SSCB arasındaki olası bir çatışmada beşinci kol yaratabileceği iddiası ortaya atıldı. Bu iddia, Daladier için aylardır aradığı fırsatı ortaya çıkardı. Böylece Daladier, Fransa siyasal hayatında önemli bir yeri olan Komünist Parti'den kurtulma fırsatına kavuştu.

Tuhaf Savaş ve Siyasal İstikrarsızlığın Derinleşmesi

İngiltere'nin ve Fransa'nın birlikte kurdukları Avrupa düzenine açıkça meydan okuma anlamına gelen Almanya'nın irredantist politikasının son halkası, Ağustos 1939 tarihli Molotov-Ribbentrop Paktı oldu. Pakt

³ Radikal Sosyalist lider Edouard Daladier'nin, Komünist ve Sosyalist Partilerin yerine merkez sağ Demokratik İttifak lideri Paul Reynaud ile yakınlaşma sürecinin ayrıntıları için bkz. Jacques Chapsal, *La vie politique en France de 1940 à 1958*, Presses Universitaires de France, 1984, s. 30-33.

⁴ Fransız Komünist Partisi ve Maurice Thorez hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Maxwell Adereth, *The French Communist Party: A Critical History (1920-1984), from Comintern to 'the Colours of France'*, Manchester University Press, 1984.

⁵ Fransız Komünist Partisi, İkinci Dünya Savaşı başlamadan hemen önce Almanya ve Sovyetler Birliği arasında imzalanan ve bir paylaşım anlaşması niteliği taşıyan bu pakta, çok tartışmalı biçimde Sovyetler Birliği'nin barış yönünde bir girişimi olarak kabul etmiş ve desteklemiştir. Fransız Komünist Partisi'nin bu siyasal tutumu, Fransız Komünist Partisi'nin politik çizgisinden rahatsızlık duyan dönemin Fransız merkez siyasetinde, Fransız Komünist Partisi'nin savaştan hemen önce Sovyetler Birliği Komünist Partisi ile doğrudan irtibatının bir kanıtı olarak değerlendirilmiş ve Fransız Komünist Partisi'ni siyasal sistemden dışlamak için önemli bir gerekçe olarak kullanılmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. J. C. Simmonds, "The French Communist Party and the Beginnings of Resistance: September 1939-June 1941", *European History Quarterly*, Cilt 11, No 4, 1981, s. 520-524.

çerçevesinde Polonya'nın paylaşımı konusunda SSCB ile uzlaşan Almanya, İngiltere ve Fransa ile savaşa girme riskini daha kolay göze alabildi. Nihayetinde, 1 Eylül'de Polonya'ya saldıran Almanya'nın bu hamlesinin, Avrupa güç dengesinde köklü bir değişiklik doğuracağı açıktı. İngiltere bu meydan okumaya kayıtsız kalamadı ve 3 Eylül'de Almanya'ya savaş ilan etti. Fransa da aynı gün öğleden sonra Almanya'ya savaş ilan ederek İngiltere'nin yanında statükoyu koruma konusundaki kararlılığını gösterdi. Yine aynı gün, Avustralya ve Yeni Zelanda da Almanya'ya savaş ilan etti. Böylece, savaş Avrupa'nın sınırlarını aştı.

Eylül 1939'da İngiltere ve Fransa, Almanya'ya savaş ilan etmiş olsa da Mayıs 1940'a kadar Almanya-Fransa sınırında büyük çaplı çatışma yaşanmadı. Birinci Dünya Savaşı'nın kan banyosuna dönen siper savaşlarının anısı henüz tazeyken, yeni savaşın görece sessizliği şaşkınlık yaratıyordu. Sekiz aylık bu sakin savaş dönemine "Tuhaf Bir Savaş" (*Une Drôle de Guerre*) adı verildi.

Tuhaf Savaş'ın yaşanmasında asıl belirleyici devlet Fransa'ydı. Alman orduları Polonya'da savaşırken, İngiliz-Fransız müttefik kuvvetlerinin batı cephesinde genel saldırıya geçmesi askerî taktik açısından olması gereken gibi görünüyordu. Oysa, Fransız ordusunun komuta kademesi aynı fikirde değildi. Birinci Dünya Savaşı'nın Fransız kurmaylarına öğrettiği kural, savunma yapanın daima daha az kayıp vereceğiydi. Yıllarca sürecek yeni bir yıpratma savaşının başladığına inanan Fransız generaller, ateşli silahlardaki teknolojik gelişmeleri de dikkate alarak, savunmada kalmanın daha uygun olacağına karar verdiler. Kıtaya çıkardıkları kara kuvveti, Fransız ordusunun kara gücü ile kıyaslanmayacak kadar küçük olan İngilizler de bu karara katıldılar. Mayıs 1940'a kadar başka cephelerde meşgul olan Almanlar da Fransa sınırında savunmada kalmayı tercih edince, sekiz aylık Tuhaf Savaş ortaya çıktı.

Savunmada kalma ilkesel kararına rağmen, savaşın hemen başında 7 Eylül'de Fransız ordusu, Saar Saldırısı adı verilen bir taarruz gerçekleştirdi. Harekât sonucunda sınırdan 30 kilometre kadar içeriye girmeyi ve yaklaşık 20 kasabayı işgal etmeyi başaran Fransız birlikleri, bu kazanımla yetindi ve savunma pozisyonuna geçti. Alman ordusu, Saar Saldırısı boyunca düzenli olarak geri çekildi. Bu nedenle, saldırı sırasında önemli bir çatışma yaşanmadı.⁶

⁶ Henry Steele Commager, *The Story of the Second World War*, Lincoln/NE, Potomac Books, 2004, s. 24.

Tuhaf Savaş'ın biricik büyük çaplı harekâtı olan Saar Saldırısı aslında bir gösteriden ibaretti ve istisna bile sayılmazdı. 1921 Anlaşmasıyla başlayan Polonya-Fransa ittifak ilişkisine Fransa'nın sadık olduğunu ve yükümlülüklerini karşılamaya çalıştığını, başta Polonya olmak üzere dünyaya fiilen kanıtlamak için yapılmıştı. Almanya'ya savaş ilanı, bu ittifakın en önemli kanıtı olarak değerlendirilebilirse de, bu hukuki adım Polonya'yı tatmin etmemişti. Almanya'nın dikkatinin dağılması için batıda yeni bir cephe açılmasını ısrarla isteyen Polonya'nın talebini karşılıyor görünmek için bu cılız saldırı gerçekleştirildi. Tuhaf Savaş döneminde Fransız birliklerinin katıldığı tek önemli çatışma Norveç'te yaşandı. Bu çatışma da hem küçük ölçekliydi, hem de Almanya sınırının çok uzağındaydı.⁷ Bu iki olay dışında Tuhaf Savaş'ta silahlar sessizliğini korudu.

Döneme damgasını vuran konu, savaşın askerî yönü değil, ülkedeki siyasal atmosferdi. Tuhaf Savaş'ın belirsizliği, zaten belirsizlikler ve istikrarsızlıklar üretme potansiyeli olan III. Cumhuriyet rejimini daha da sorunlu getirdi. Yer altına inen komünistlerden arındırılmış Fransız Parlamentosu'nda, partileri enlemesine kesen üç ana görüş ortaya çıktı.

İlk grup, savaşın tuhafliğine son verilmesini ve silahlı çatışmanın tırmandırılmasını istiyordu. Bu gruba göre, pasif kalınan sürede Almanya başka bölgelerde kazanımlar elde ediyordu. Dolayısıyla, zaman Fransa'nın aleyhine işliyordu. Mart 1940'ta Danimarka ve Norveç'in işgali bu görüşte olanlar için somut örneklerdi. Bu konuda o dönem albay olan de Gaulle'ün bu görüşü savunan raporu oldukça etki yaratmıştı.

İkinci grup, Almanya'dan ziyade SSCB'ye karşı pozisyon alınmasını istiyordu. Onlara göre, SSCB de en az Almanya kadar Polonya'yı işgal etmişti ve daha da önemlisi, ülkedeki komünistler aracılığıyla, Almanya'dan daha büyük bir tehlike oluşturuyordu. SSCB'nin Baltık ülkelerini işgal etmesinin ardından, Kasım 1939'da Finlandiya'ya saldırması, bu grubun görüşünü güçlendirdi. Fransız kamuoyunda da Finlandiya'ya fiili destek sağlanması için ordunun harekete geçmesi yönünde bir eğilim ortaya çıkmıştı. Mart 1940'ta SSCB ile Finlandiya arasında imzalanan Moskova Antlaşması ile iki devlet arasındaki savaş sona erse de, SSCB'nin hem toprak hem de nüfuz kazanmış olması, SSCB karşıtlarının etkinliğini daha da artırdı.

Son grup ise, savaşın sona erdirilmesini ve diplomasi ile yeni bir Avrupa düzeni sağlanmasına çalışılmasını savunuyorlardı. Sıcak çatışmanın

⁷ *Ibid.*, s. 30.

olmaması, savaş ilanının gereksiz olduğuna dair bir kamuoyu da yaratmıştı. Kamuoyundan da destek alan bu grup, yanlış bir karar olan savaş ilanının, Daladier'nin İngiltere'yi sorgusuz takip etmesinin sonucu olduğunu iddia ediyordu.⁸

Bu istikrarsız yapı, 21 Mart'ta Daladier'nin koltuğunu Reynaud'nun ele geçirmesini sağladı. İronik biçimde, önceliğini komünistlerin tasfiyesine veren Daladier, SSCB'ye karşı yumuşak bir politika izlediği suçlamasıyla Parlamento'daki çoğunluk desteğini kaybetti. Artık zaman sıcak savaşa daha istekli bir hükümetin kurulmasından yanaydı.⁹

Parlamento bu tartışmalarla çalkalanır ve Daladier ile Reynaud arasında liderlik mücadelesi sürerken, II. Dünya Savaşı da diğer tarafta devam ediyordu. Sanki Almanya ile savaşın yürütülmesi Fransa'nın öncelikli konusu değilmiş gibi görünüyordu. Parisliler de barış dönemi hayatlarına devam ediyordu. Almanya ile savaş onlar için de gerçekliğini kaybetmiş gibiydi. Oysa, Almanya'nın artık tüm dünyada ünlenen yıldırım savaşının (*blitzkrieg*) Fransa'yı hedef alması sadece bir zaman meselesi iken, bu açık tehlikeyi görebilenler azınlıktaydı.

Görece uzun bir çatışmasızlık durumunun ardından ve Reynaud Başbakan olduktan 40 gün sonra, Tuhaf Savaş dönemini sona erdiren Alman genel saldırısı başladı. Almanya'nın savaş alanındaki hızlı ve ezici üstünlüğüyle gelişen onur kırıcı yenilgi, Fransız siyasal belleğinde kalıcı etki bırakacaktır.¹⁰ III. Cumhuriyet'in son yıllarında siyasetin gerçeklikle bağını koparmış görünmesini, yenilginin ana nedeni kabul edecek olan Fransız sağında ise Bonapartist eğilimler güçlenecektir. Bu durum, kısa vadede Pétain'e ve uzun vadede de Gaulle'e liderliği getirecektir.

Yıldırım Savaşı

Genel Alman saldırısı 10 Mayıs'ta Benelux'ü de kapsayarak başladı ve Tuhaf Savaş dönemine son verdi. Savaş ilan eden Fransa'nın, bu ilanından savunmaya geçerek inisiyatifi başından itibaren Almanya'ya bırakması ilginçti, ama Alman saldırısına hazırlıksız yakalanması daha da ilginçti. Fransız savunma stratejisi, Almanya'nın sadece iki saldırı planı seçeneği olduğu varsayımı üzerine kurgulanmıştı.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Elisabeth du Réau, "Edouard Daladier: La Conduite de la Guerre et les Prémices de la Défaite", **Historical Reflections/Réflexions Historiques**, Cilt 22, No 1, 1996, s. 91-96.

⁹ Chapsal, **op.cit.**, s. 33.

¹⁰ Bu döneme ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Talbot C. Imlay, "Paul Reynaud and France's Response to Nazi Germany, 1938-1940", **French Historical Studies**, Cilt 26, No 3, 2003, 497-538.

Gerçekleşme olasılığı düşük görülen ilk planda, Almanya'nın Ren üzerinden doğrudan Fransa'ya saldırması öngörülmüştü. Fransız savunmasının ana unsurunu oluşturan Maginot Hattı da beklenen doğrudan Alman saldırısına karşı inşa edilmişti. Maginot Hattı'nın beton koruganlar sistemi, Fransa-Belçika sınırında son buluyordu. Bu hattın inşası, Almanya ile yaşanacak ikinci bir büyük savaşta Fransa'nın savunmada kalacağını da ilanıydı. Bu durum, Almanya'nın doğuda ve kuzeyde savaşırken batıdan endişe etmemesini sağladı.

Asıl beklenen plan (Schlieffen Planı) ise Alman ordularının, I. Dünya Savaşı'nda yaptıkları gibi, Belçika'ya saldırması ve Atlantik kıyısını sağ cenahlarına alarak Paris'e yönelmesiydi. Fransız orduları, Fransa'da bulunan ve Yurtdışı Sefer Gücü (*British Expeditionary Force*) adı verilen İngiliz ordusunun da desteğiyle, Belçika'ya giren Alman ordularına, Atlantik kıyısını sol cenahlarına alarak karşı saldırıda bulunmak üzere konumlanmıştı. Böylece, yirmi beş yıl önce olduğu gibi savaşın gene Flandre düzlüklerinde kilitlenmesi hedeflenmişti.

Almanya ise üçüncü seçeneği tercih etti (Manstein Planı): Belçika'ya giren Alman orduları Atlantik kıyılarına yönelmek yerine, güneye döndü. Geçilmesi zor olan, o nedenle de zayıf bir savunma gücü tarafından korunan Ardennes Ormanları'nı hızla geçti. Almanların Schlieffen Planı'nı uygulamaya başladığını düşünen Fransız-İngiliz müttefik kuvvetleri, Belçika topraklarında karşı saldırıya başladı. Ardennes'i geçen Alman birlikleri, batıya Atlantik kıyısına yöneldi ve bu hedeflerine ulaştıklarında, Fransız-İngiliz müttefik kuvvetlerinin lojistiğini kesecek biçimde onları arkadan kuşattı. Böylece çok kısa bir sürede, Fransız ordusunun vurucu gücü ya imha oldu, ya da esir düştü.¹¹ İngiliz birliklerinin büyük kısmı ise Atlantik kıyılarındaki (en ünlüsü Dunkerque olan) kasabalara çekildiler ve tüm ağırlıklarını terk etmek kaydıyla, başarılı sayılabilecek bir operasyonla (Dinamo Operasyonu) tahliye edilerek İngiltere'ye döndüler.¹²

Manstein Planı bir aydan kısa bir süre içinde başarıyla tamamlandı. Alman ordularının yıldırım savaşını Fransa'ya karşı başarıyla uygulamasının; diğer bir deyişle Almanya'nın, İngiliz ordusunun desteğine rağmen Fransız ordusunu Polonya ordusuymuşçasına yenilgiye uğratmasının, Fransa açısından üç önemli sonucu oldu.

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Williamson Murray, Allan Reed Millet, **A War to Be Won: Fighting the Second World War**, Cambridge/MA, Harvard University Press, 2009, s. 73-76.

¹² Oliver Wyatt Kim, "Fighting the Last War: How Strategy Failed France in 1940", **Concord Review**, Cilt 21, No 1, Sonbahar 2010, s. 58-59.

Öncelikle, Alman ordularının yenilmezliği efsanesi pekişti. Aslında, Fransız ordusunun büyük kısmı halen savaşa katılmamıştı ve uzun süreli bir savunmayı başarma şansı olabilirdi ama maneviyatı kırılan ordunun bu gayreti göstermesi artık mümkün değildi. Ordudaki moral bozukluğu, siyasetçilerde ve halkta da ortaya çıktı. Fransa bir bütün olarak gardını indirdi. Almanya'nın tüm ülkeyi işgal etmesi sadece bir zaman meselesi haline geldi.

İkinci sonuç, İngiltere'yle olan ittifaka duyulan inancın sarsılmasıydı. İngilizler hem kıtadaki birliklerini Fransa'yı işgale terk etme pahasına geri çekmişler; hem de en önemli kozları olan hava kuvvetlerini, Britanya adasının savunmasıyla görevlendirmişlerdi. Oysa, Belçika'daki hezimetin ardından yeni bir savunma hattı oluşturmaya çalışan Fransız ordusunun, hiç olmazsa İngiliz hava gücünün desteğine ihtiyacı vardı. İngilizler, ne Fransa'ya yeniden kara gücü göndermeyi, ne de hava kuvvetlerinin harekât alanını değiştirmeyi kabul etmediler. Diğer bir deyişle, İngiltere Fransa'yı kendi kaderine terk etti. Bu olayın anısı, Fransa'nın önce İngiltere ve ardından da ABD ile kuracağı ittifakları on yıllar boyunca zehirlemeye devam etti. Kısa vadede ise, Vichy Fransası'nı ortaya çıkaracak zemini hazırladı.

Üçüncü sonuç, de Gaulle'ün alternatif bir lider olarak ortaya çıkmasıydı. Alman ordusunun görece üstünlüğünün iki yeni nesil silah (tank ve uçak) konusundaki üstünlüğü olduğu düşünülüyordu. Oysa, Müttefik ordular hem tank ve uçak sayısı, hem de bu silahların ortalama niteliği bakımından Alman ordusundan üstündü. Silah sayısı ve niteliği bakımından daha zayıf olan Almanya'nın başarısının nedeni, bu silahları toplu ve koordineli biçimde kullanmasıydı. Zırhlı tümenler ve onları destekleyen hava kuvvetleri olmasaydı, Ardennes Ormanları geçilemezdi. Savaş başlamadan önce Fransa'da da de Gaulle'ün başını çektiği bir grup subay, Fransız ordusunun da benzer biçimde örgütlenmesi gerektiğini ileri sürmüş ama yaşlı generallere görüşlerini kabul ettirememişlerdi.¹³ Buna rağmen de Gaulle, kendi komutasında bir zırhlı birlik kurmayı başarmıştı. Fransa'nın Mayıs 1940 hezimetinin en önemli taktiksel zaferini de de Gaulle'ün zırhlı birliği kazanmıştı. Bu gerçeğin kamuya mâl olması, yeni tuğgeneralliğe yükseltelen de Gaulle'ü tüm meslektaşları içinde öne çıkardı. O, Fransa'nın aradığı umudu temsil ediyordu.

¹³ Chapsal, *op.cit.*, s. 35.

Yenilgi ve Teslimiyet

Başbakan Reynaud, Alman saldırısı başladıktan bir hafta sonra, 18 Mayıs'ta kabinede değişiklik yaptı. Görünmeye başlayan büyük hezimetin başat sorumlusunun kendisi olacağını farkındaydı. Henüz Mart ayında Başbakan olsa da, Daladier kabinesinin etkin ismiydi. Sorumluluğu teknik askeri personelle paylaşmak için üç önemli generali kabineye aldı: Mareşal Pétain, General Weygand ve General de Gaulle. İlk ikisi sırasıyla 84 ve 73 yaşındaydı ama I. Dünya Savaşı'nın efsane isimleriydi; zafer ruhunu temsil ediyorlardı. 50 yaşındaki de Gaulle ise yukarıda anlatıldığı gibi, yeni savaşta umudu temsil ediyordu. Pétain, Reynaud'nun yardımcısı oldu. Weygand Genelkurmay Başkanlığı'nı üstlendi. De Gaulle ise Savaş Bakanı Yardımcısı olarak kabinede yer aldı.¹⁴

Üç generalin ortak görüşü, İngiltere'nin Fransa'ya ihanet ettiğiydi. Dolayısıyla, bundan sonra İngiltere'ye koşulsuz güvenmek, aynı hatayı tekrarlamak olurdu. Bu konuda tüm Fransa hemfikirdi. Pétain ve Weygand, bu aşamada yapılması en uygun hamlenin, İngiltere ile ittifaka son vermek ve Almanya ile mümkün olan en iyi şartlarda barış masasına oturmak olduğunu düşünüyorlardı.¹⁵ Şaşırtıcı olan, de Gaulle'ün tam tersini savunmasıydı. De Gaulle, pragmatik olmayı ve İngiltere'ye yönelik tüm kırgınlıkları bir kenara koyarak, bu ittifaka devam etmeyi önerdi. Ona göre, Almanya ile barışın şartlarının kabul edilebilir olması mümkün değildi. Elbette, de Gaulle'ün diğer iki büyük isim karşısında siyasi ağırlığı yoktu.¹⁶

Paris'te bu tartışmalar devam ederken, Haziran'da Alman saldırısının ikinci evresi başladı. Alman ordularının ilerleyiş hızını, Fransız ordusundan ziyade lojistik imkânlar belirliyordu. Fransa artık savaşma kabiliyetini kaybetmişti.

Durumun netleşmesi üzerine Başbakan Reynaud, Weygand'dan ve Pétain'den, Fransız ordusunun savaşa devam etmesine liderlik etmelerini istedi. Yapılacak tek şey, o dönemde Fransa'nın doğrudan bir parçası sayılan Cezayir'e mümkün olduğunca çok birliği nakletmek ve savaşı oradan sürdürmektir. Özellikle hava ve deniz kuvvetlerinin nakli çok kolaydı; Almanya'nın bu transferi engellemesi mümkün değildi. Kısa sürede Cezayir'e saldırması da çok zordu. Churchill de Reynaud'nun teklifini desteklediğini ve bu konuda yardıma hazır olduğunu bildirdi.¹⁷ Nihai zafer

¹⁴ *Ibid.*, s. 35.

¹⁵ Robert Browman Bruce, *Pétain: Verdun to Vichy*, Washington D.C., Potomac Books, 2008, s. 95-96.

¹⁶ Chapsal, *op.cit.*, s. 36.

¹⁷ Robert Paxton, *La France de Vichy, 1940-44*, çev. Claude Bertrand, Edition du Seuil, 1973, s. 18-19.

içinse, ABD'nin savaşa girmesi beklenenekti. Reynaud ve de Gaulle bu stratejinin uygulanmasında hemfikirdiler ve bunu uygulamaya da başladılar. Fransız ordusu, Almanların önünde çekilirken, bir yandan da Cezayir'e geçmenin hazırlıklarına başladı. Hatta, Paris'i boşaltan Reynaud Hükümeti, Cezayir'e geçmeden önce, vakit kazanmak için önce Bordeaux'ya geçerken; Parlamento doğrudan Cezayir'e taşınmak için hazırlandı. Bu ortamda doğal olarak Reynaud da Almanya ile bir ateşkes imzalamayacağını açıkladı. Reynaud ve onu destekleyen de Gaulle'ün görüşü kabul edilmiş gibi görünüyordu. Beklendiği gibi Paris Alman işgaline girdiğinde ve yılınlık artıkça, Pétain ve Weygand liderliğindeki ateşkes yanlıları gerek Parlamento'da gerekse Hükümet içinde daha çok taraftar kazanıldılar. Azınlıkta kaldığını gören Reynaud 16 Haziran'da istifa etti. Cumhurbaşkanı Lebrun, çoğunluğun desteklediği Başbakan Yardımcısı Pétain'i, başbakan olarak atadı. Başbakan Pétain, Cezayir'e giderek savaşa devam etme planını iptal etti.¹⁸

Pétain, asıl vatanseverliğin ve zor olanın, ateşkesi imzalamak olduğunu; Cezayir'de savaşa devam etmenin daha kolay ama Fransa için daha kötü sonuçlanacağını savunuyordu. Pétain, Daladier Hükümeti'nin İngiltere'nin peşinden savaşa girme kararı vermesinin büyük bir hata olduğunu ve bu karar öncesinde stratejik değerlendirmenin sağlıklı yapılmadığını iddia etti. Yanlışta ısrar etmenin anlamsız olduğunu, İngiltere'nin rehberliğini bir an önce terk etmenin en doğru karar olacağını açıkladı; üstelik, Fransa'nın İngiltere'ye sadakatine karşılık, İngiltere ilk zorlukta Fransa'ya ihanet etmekte tereddüt etmemişti. Pétain'in Daladier Hükümeti hakkındaki olumsuz fikirleri, çok daha önemli bir inancın ürünüydü. Pétain'e göre, III. Cumhuriyetin yapısal zayıflıkları vardı ve Fransa'yı felakete sürükleyen temeldeki sorun buydu.¹⁹ Dolayısıyla bu tespitin varacağı sonuç, savaşın acil sorunları çözüldükten sonra, asıl yapılması gereken şeyin, III. Cumhuriyet'in sözkonusu yapısal zayıflıklarının giderilmesi olmasıydı. Bonapartizm, Pétain'in liderliğinde iktidara gelmiş görünüyordu.

Pétain'in, İngiltere'den uzaklaşarak, Almanya ile uzlaşma politikası izleme kararının arkasında, savaşa ve Almanya'nın hedeflerine dair yanlış bir değerlendirme yatıyordu. Pétain bir dünya savaşından ziyade, Almanya'nın sınırlı hedefleri nedeniyle yaşanan bir Avrupa savaşının yaşandığını düşünüyordu. ABD'nin savaşa girmemesi de bu görüşünü güçlendiriyordu. Ona göre, Almanya bu hedeflere ulaşmıştı ve şimdi yapılması gereken şey; önce kısa bir ateşkes dönemine katlanmak, sonra da

¹⁸ Bruce, *op.cit.*, s. 96-97.

¹⁹ *Ibid.*, s. 87.

barış antlaşmalarıyla yeni bir Avrupa düzenini kurmaktı. Bu anlayışın doğal uzantısı, İngiltere'nin Avrupa'da barışın önündeki asıl engel olduğuydu.

İki önemli askerî liderin, General Weygand'nın ve Amiral François Darland'nın desteğini alan Pétain, süreci fazla uzatmadan 22 Haziran'da Almanya ile ateşkes anlaşmasını imzaladı.²⁰ Bu imza, III. Cumhuriyet döneminin bitişini de simgeliyordu.

Vichy Fransası ve Direniş Hareketi

Pétain ve Vichy Fransası

1940 yılında Almanya ile ateşkesi 1918 vagonunda imzalayan Mareşal Pétain, Verdun Savaşı'ndaki başarı hikâyesi ile I. Dünya Savaşı komutanlarının en bilinenlerinden ve saygı görenlerindendi. 1931'de 75 yaşında emekli olduktan sonra da Fransız sağının önemli karakterlerinden biri olmaya devam etti. Yürütmenin güçlendirilmesi ve liderin belirleyiciliğinin artırılması yönündeki sağın genel eğilimini Pétain de paylaşıyordu. Kısa süreceğini umduğu ateşkes döneminde kurma fırsatı yakaladığı rejim, sağın siyasal programına uygun oldu. Liberalizmden ve hiç şüphesiz sosyalizmden uzak olan bu rejimle birlikte III. Cumhuriyet'in Partiler Rejimi de tasfiye edilmiş oldu. Güçlü liderlik rolünü üstlenen Pétain, barış antlaşmasından sonra da kurduğu bu rejimin devam etmesini arzuluyordu. Bu nedenle, Vichy Fransası'na ve Pétain'e desteğin başta yüksek olması, sadece savaş yılmılığı ve çaresizlik olmanın ötesinde, sağın uzun erimli programının yeni bir rejime dönüşmesinde de yatmaktaydı. Ayrıca, sağ anlayışın devlete verdiği önemin bir uzantısı olarak Pétain de Fransız devletinin varlığını korumak için Almanya'ya tavizler vermeye razıydı.

Ateşkes ile Fransa ikiye bölündü. Paris'in de içinde yer aldığı kuzey Fransa ve Atlantik kıyıları Alman işgali altına girdi. Alman askerî yönetimine rağmen Vichy Hükümeti bu bölgedeki yerel yöneticileri atama ve benzeri haklara sahipti. Aslında, Almanların müdahaleleri dışında Vichy hukuku, işgal bölgesinde de geçerliydi.²¹ Vichy merkezli güneydoğudaki Fransa ise doğrudan Pétain Hükümeti'nin kontrolündeydi.

10 Temmuz 1940'ta Vichy'de birlikte toplanan Parlamentonun iki kanadı, III. Cumhuriyeti sona erdirdi. Pétain'e yeni anayasayı yapma yetkisi de veren Parlamento'nun bu toplantısına Paris'teki parlamenterlerin yaklaşık

²⁰ *Ibid.*, s. 98.

²¹ Maurice Agulhon ve André Nouschi, Ralph Schor, *La France de 1940 à Nos Jours*, Nathan, 1988, s. 22.

%75'i katılabildi ve katılanların da yaklaşık %85'i bu karar tasarılarına olumlu oy verdi. Olumsuz oy veren ve savaştan sonra kahraman ilan edilen 80 parlamenter sol partilere üyeydi ama sol yelpazedeki parlamenterin çoğunluğu da olumlu oy verdi. Vichy döneminde Pétain'in yardımcısı ve halefi olarak öne çıkan eski sosyalist Pierre Laval bu oylamada çok etkili oldu. Pétain'in yaşı dikkate alındığında, Laval'ın geleceğin Fransa'sının tek adamı olacağı düşünülüyordu.²²

Pétain, sağ siyasetin amacını aşan, aşırı bir çizgide maddeler içeren yeni bir anayasayı hazırlayıp yürürlüğe soktu. Cumhurbaşkanı görevden alındı; Pétain Cumhurbaşkanı'nın ve Başbakanın yetkilerini kendinde topladı. Parlamento iki kanadıyla birlikte fesih edildi ve yasama yetkisi de Pétain'e geçti. Yargının yetkilerini de gerektiğinde kullanabilme imkânına sahip oldu. Laval dışında III. Cumhuriyet'in tanınmış siyasetçileri tasfiye edildi. Sosyalist, komünist, radikal ve hatta merkez sağ siyasi hareketin tüm önde gelen kadroları tutuklandı. Sosyalist Parti'nin lideri Léon Blum ve diğer önemli ismi Vincent Auriol, Radikal Parti'nin lideri Daladier ve önemli siyasetçileri Jean Zay ile Pierre Mendes-France, merkez sağdan Reynaud tutuklananlar arasındaydı.²³ Yeni yönetici elit, üniversite akademisyenlerinden ve generallerden oluşturuldu. Akademik ve askerî teknokratlardan oluşan yeni yönetim aygıtı, Pétain'in tek adamlığını pekiştirdi.²⁴

Vichy Fransası'nda kuruluştan itibaren parlamentarizm tasfiye edildi ve farklı bir tarzda Bonapartizm'e geçildi. Pétain'in Bonapartizm anlayışında otoriter yapı, milliyetçiliğin üzerine oturdu. Liberalizmin zaferi olan Fransız Devrimi'nin temel ilkeleri ise rejimden dışlandı.

Pétain, III. Cumhuriyet'in Fransız Devrimi'ne kadar uzanan laik kökenlerine de karşı çıktı. Devlet ve Kilise'nin kesin ayrımına ve Katolik kurumların siyasal alanın dışına çıkarılması esasına dayanan bu laiklik anlayışını reddetti. Kilise'nin Vichy Fransası'nda siyasal kazanımlar edinmesini sağladı. Bu yaklaşımın önemli sonucu ise Vatikan'ın Vichy Fransası'na yakınlaşması oldu. Pétain materyalist ve laik sola karşı bir bakıma Katolik sağına desteğini kazandı.

Vichy Rejimi'ne doktrinel karakterini "Fransa için Eylem Hareketi" (*Action Française*) verdi. Charles Maurras'nın, 19. Yüzyıl'ın sonlarından itibaren, III. Cumhuriyet'e ve genel olarak da parlamenter demokrasiye karşı

²² Chapsal, *op.cit.*, s. 42-45.

²³ Agulhon, *op.cit.*, s. 19.

²⁴ Chapsal, *op.cit.*, s. 54.

çıkan, Katolik ve monarşist bir siyasi anlayışa yaslanan bu hareketi, genel olarak Katolik Fransız sağı ve özelde ise Pétain'i ve yeni kurduğu rejimi derinden etkiledi.²⁵ Fransız Devrimi'ni, masonik, Protestan ve materyalist olarak gören; Yahudi karşıtlığını kurumsallaştıran bu siyasi gelenek, Fransız sağına derin izler bırakmıştı. Demokratik siyasi alanı reddettiği için bir siyasi partiye dönüşmeyen Fransa için Eylem Hareketi, Pétain'in III. Cumhuriyeti yok edip otoriter bir düzene geçişine güçlü bir doktrinel zemin sağladı. Pétain bu doktrini, "Milli Devrim" (*Revolution Nationale*) olarak adlandırdı.²⁶

Milli Devrim, Fransız Devrimi'nin "Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik" (*Liberté, Egalité, Fraternité*) ilkesine karşılık "Çalışma, Aile, Vatan" (*Travail, Famille, Patrie*) ilkesini ortaya koymaya çalıştı²⁷. Pétain'in, olağanüstü koşullar söz konusu olmasına rağmen, görece çok kısa zamanda ve ciddi bir direniş olmadan bu anlayışı Fransa'da yerleştirebilmesi dikkate değerdi. Pétain'in bu muhafazakâr "devrimi"ni bir başka asker ve sağ siyasetçi olarak ancak de Gaulle yıkabilecekti.

Fransız ordusu da, Fransız siyasetindeki bu hızlı ve aşırı sağa kaymayı görece kolaylıkla kabul etti. Bu sağ otoriterliği bir tür milliyetçilik olarak kabul eden ordunun önemli generalleri ve amiralleri Vichy Fransası'na bağlı kalmayı tercih etti. Bu nedenle de Gaulle Fransız ordusundan destek bulamayacak ve bu direnişi sivillerle başlatmak zorunda kalacaktı.

Fransız siyasal tarih yazımında yeni rejimin adının Pétain Rejimi veya Pétain Fransası yerine, geçici başkentini adıyla Vichy Rejimi veya Vichy Fransası olarak yazılması ilginçtir. Bu tercih sayesinde Pétain'in adı görece korunmuştur. Savaş sonrasında Pétain bütün onur ve siyasi ağırlığını kaybetse de, Fransız sağı için her zaman önemli bir siyasi sembol olmaya devam edecektir. Fransız sağına, özellikle de Gaulle'e karşı tavır alan ve Cezayir gelişmeleri sonrası aşırı sağa kayan siyasi hareketler, Pétain'i referans olarak kendilerini siyasi yelpazede konumlandırmaya çalışacaklardır.

Uluslararası alanda da Pétain kontrolü sağlamış görünüyordu. Vichy Fransası'nı pek çok devlet tanıdı. Bu devletler içinde ABD'nin de yer alması önemliydi. Üstelik, Roosevelt'in ekibindeki önemli isimlerden biri olan

²⁵ Bruce, *op.cit.*, s. 101.

²⁶ Mareşal Pétain'in Vichy döneminde takip ettiği siyasal programı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Paul Vaucher, "The National Revolution in France", *Political Science Quarterly*, Cilt 57, No 1, 1942, s 7-27.

²⁷ Agulhon, *op.cit.*, s. 16.

Amiral William D. Leahy, ABD Büyükelçisi olarak Vichy'e gönderildi.²⁸ ABD'nin bu karar ile Pétain'in uluslararası meşruiyetini perçinlenmesi, de Gaulle'ün Pétain'i ve Vichy Fransası'nı gayri meşru kabul ettirme çabalarına bir darbeydi. İngiltere ise Vichy Fransası'nı Almanya'nın müttefiki olarak kabul etti. Bu yaklaşım, İngiltere ile Vichy Fransası arasında bir savaş hali olduğu anlamına gelebileceğinden, Pétain için olumsuz gibi görünse de, İngiltere de Vichy Fransası'nı Almanya'dan bağımsız bir uluslararası aktör olarak tanımış oluyordu.

Cezayir'e geçmiş olan Fransız donanmasına Almanya'nın el koymasından veya Alman donanmasıyla birlikte hareket etmesinden endişe duyan İngiltere, Mers el-Kebir limanında demirli bulunan Fransız donanmasına 3 Temmuz 1940 günü saldırdı. Bu ani saldırı sonucunda Fransız donanmasının büyük kısmı, 1300 civarında Fransız denizcisiyle birlikte yok edildi.²⁹ Mers el-Kebir'de bulunan Fransız denizcileri, geçiş dönemi belirsizliği içinde gerçekte hangi tarafta oldukları konusunda net bir fikre sahip değillerdi. İngiliz saldırısı tam da bu belirsizlik döneminde yapıldığından, Fransız donanması nadiren karşı ateş açabildi. Mers el-Kebir baskını, tüm Fransızlar tarafından nefretle karşılandı ve Fransızların İngiltere karşıtlığını güçlendirdi. De Gaulle de bu nefret dalgasına ortak olsa da, kendisi açısından asıl sorun, İngiltere ile birlikte savaşı devam ettirme savının zayıflamasıydı. Mers el-Kebir, Pétain'e siyasal açıdan avantaj sağladı. İngiltere, Fransız kamuoyunu kendisinden uzaklaştırmak için her şeyi yapıyor gibi görünüyordu.

De Gaulle ve Özgür Fransa Hareketi

Pétain ile de Gaulle'ün yolları, Reynaud kabinesine girdikleri Mayıs 1940'tan kısa süre sonra ayrılmıştı. Pétain ülkede kalarak Almanya ile anlaşmayı denemeyi tercih etmiş; de Gaulle ise İngiltere'ye geçerek direnişi örgütlemeye başlamıştı. Pétain'in başbakan olmasıyla, savaşa devam etme konusundaki savının kabul görmesinin artık mümkün olmadığını anlayan de Gaulle, Reynaud istifa ettikten hemen sonra Londra'ya gitti. 18 Haziran 1940 günü Londra'da yaptığı radyo konuşması, bir manifesto niteliğindediydi. Fransız siyasi tarihinde "18 Haziran Bildirgesi" olarak adlandırılan bu konuşmasında de Gaulle sadece işgale karşı direnişi örgütlemeye başlayacağını açıklamadı, aynı zamanda işgal sonrası Fransa'nın nasıl olması gerektiğine dair fikirlerini de ortaya koydu.³⁰

²⁸ Amerikan Yönetimi'nin Vichy Fransa'sıyla ilişkileri için bkz. William Hunter Shannon, "Roosevelt, De Gaulle and Our Vichy Policy", *The Social Studies*, Cilt 44, No 6, 1953, s. 203-208.

²⁹ Bruce, *op.cit.*, s. 99.

³⁰ Richard Herr, "The Memoirs of General de Gaulle", *Yale French Studies*, Cilt 15, 1955, s. 122.

Bu erken dönemde, de Gaulle ile birlikte hareket eden ve Almanya ile savaşa devam kararlılığında olanların sayısı çok sınırlıydı. Bu grup hem dağınık bir nitelik gösteriyor, hem de etkisi sınırlı kalıyordu. Londra'ya geçen ve direnişi buradan devam ettirme kararlılığında olan çok az sayıda Fransız siyasetçi ve general vardı. Bunların bir kısmı, de Gaulle'den daha ziyade İngiltere'ye bağlıydı. Dunkerque'ten İngiltere'ye tahliye edilen ve sayısı 100.000 civarında olan Fransız askerlerinin de büyük kısmı İngiltere'de kalmayı istememişti. De Gaulle bu gruptan sadece 7.000 askerlik küçük bir birliği İngiltere'de kendisiyle kalmaya ve mücadeleye devam etmeye ikna edebildi.³¹

18 Haziran Bildirgesi'nden çok kısa bir süre sonra yukarıda anlatıldığı gibi 3 Temmuz'da Mers el-Kebir saldırının yaşanması, de Gaulle'ün mücadelesini zorlaştırdı. De Gaulle'ün en büyük başarısı, Londra'da olmasına rağmen İngiltere'nin kontrolü dışında kalmayı başarabilmesiydi. Bu sayede, İngiltere'ye mesafeli olan, ama Alman işgaline karşı silahlı direnişe geçilmesine inanların lideri haline gelebildi. Aksi halde, Pétain karşısında diğer bir kutup lideri olması mümkün olmazdı.

De Gaulle'ün yukarıda değinilen başarısından İngiltere çok rahatsızdı. İngiltere nezdinde de Gaulle güvenilmezdi. Bu nedenle, öncelikle İngiltere ve savaşa katıldıktan sonra da, de Gaulle konusunda İngiltere ile hemfikir olan, ABD de Gaulle'ün yerine geçebilecek bir Fransız general bulmaya çalıştılar. Bu arayış, de Gaulle'ün İngiltere'ye ve ABD'ye daha da şüpheyle yaklaşmasına neden oldu. Sonuçta, bir sarmal biçiminde karşılıklı güvensizlik büyüdü. Bu durum, de Gaulle'ün tüm siyasi hayatında da sonuçlarını gösterecektir.

De Gaulle'ün Londra'da kurduğu Fransız Ulusal Komitesi (CNF - *Comité National Français*) direniş hareketinin çekirdeğini oluşturdu. De Gaulle daha sonra direniş hareketine "Özgür Fransa" (*La France Libre*) ve "Savaşan Fransa" adlarını verdi. CNF, sürgündeki Fransa Hükümeti olarak öne çıktı ve Vichy Hükümeti'nin alternatifi oldu. De Gaulle kendisine bağlı kalan az sayıda birlikle, İngiltere'den özerk bir Fransız ordusu kurmayı amaçladı. Bu şekilde Fransa dışından, Fransa'nın özgürlüğü için savaşan bir askeri/siyasal güç yaratmaya çalıştı.³²

De Gaulle'ün Özgür Fransası başlangıçta sadece İngiltere tarafından tanınan, hatta bir bakıma İngiltere'nin kontrolünde bir siyasi aygıt olarak algılanan sınırlı ve zayıf bir hareketti. De Gaulle bu sınırlı başlangıca

³¹ Agulhon, *op.cit.*, s. 38.

³² Jean-François Muracciole, *Histoire de la Résistance en France*, Presses Universitaires de France, 2012, s. 12.

rağmen, bir yandan İngiltere'ye karşı hareketinin bağımsız niteliğini korumaya çalışırken, diğer yandan başta Cezayir olmak üzere Fransız kolonilerinde konuşlu bulunan Fransız birlikleri içinde gücünü artırmaya çalıştı. Fransa'da ise Vichy "işbirlikçileri"ne ve Alman işgal ordusuna karşı silahlı bir yeraltı direnişi örgütlenme işine girişti.

De Gaulle, 7 Ağustos 1940'ta Churchill ile yaptığı anlaşma ile Özgür Fransa birliklerini, özerk bir askeri kuvvet olarak varlığını kabul ettirirken, öte yandan bu askeri gücü savaş sırasında İngiliz Genelkurmayı'nın stratejik yönetimi altına sokmak zorunda kaldı.³³ Bu anlaşmayla de Gaulle, Özgür Fransa'nın sivil siyasi yapısını kurma tekeli ve bu faaliyetler için İngiltere'nin kontrolü altında kalan Fransız devletinin mali imkânlarını kullanma hakkını da elde etti.

Fransa'da daha 1940 Yaz'ında dağınık biçimde ortaya çıkan direniş hareketi, Özgür Fransa tarafından geliştirilip, düzenlenip İngiliz desteği ile etkili bir askeri güce dönüştürülmeye çalışıldı. Gaullist yeraltı Direniş Hareketi (*la Résistance*) başlangıçta sınırlı bir taraftar bulabildi. Direniş, bilgi toplama, Fransa dışına kaçmak isteyenlere yardım ve sabotaj/saldırı operasyonlarını yürütmeye başladı. Direniş, Vichy kontrolündeki güney bölgelerinde daha hızla gelişme imkânı bulurken, Alman işgal bölgesinde daha zor şartlarla karşılaştı. Direniş içinde sosyalistlerden, Hıristiyan demokratlara; radikallerden, diğer sağ gruplara kadar çeşitli siyasal görüşlerden şebekeler yer aldı.

Komünistler başından itibaren Gaullist Direniş ile irtibatlarını sınırlı tutmuş, ayrı bir direniş yapısı oluşturmuştu. 1939 yılında kapatılmış olması nedeniyle Komünist Parti zaten yeraltına geçmiş ve orada örgütlenmişti. Bu nedenle, de Gaulle'e ihtiyaçları yoktu. Buna rağmen uzun süre pasif kaldılar ve bu süre içinde Gaullist Direniş'in ülkede alan genişletmesini izlediler. Pasif kalmalarının nedeni, SSCB-Almanya ilişkisiydi. Nihayet, Haziran 1941'den sonra grevler ve silahlı operasyonlarla Fransız Komünist Partisi çatışmaya girdi. Şubat 1942'de ise Charles Tilon'un liderliğinde Almanlara karşı gerilla savaşını başlattılar.³⁴

Gaullist Direniş'in Fransa'daki en önemli lideri Jean Moulin'di. Moulin Radikal Parti'ye yakın eski bir valiydi. Ekim 1940'da İngiltere'ye geçmiş ve de Gaulle'ün talimatları doğrultusunda Ocak 1942'de Fransa'ya geri dönmüştü. Moulin'in en büyük başarısı, Kasım 1942'de komünistler de dâhil

³³ *Ibid.*, s. 10.

³⁴ Olivier Compagnon, Vincent Gourdon ve Jean-Yves Le Naour, **Histoire politique de la France depuis 1940**, Hachette, 2003, s. 43-46.

olmak üzere tüm büyük direniş gruplarını, Fransız Ulusal Direniş Konyesi (CNR - *Conseil National de la Résistance*) adı altında birleştirmeyi ve bir komuta altına toplamayı başarması oldu.³⁵ Moulin'in direniş gruplarını birleştirme başarısı, Yugoslavya ve Yunanistan benzeri bir iç çatışmayı engellemekle kalmadı; savaş sonrasında IV. Cumhuriyet'in kurulmasını da sağlayacaktı. De Gaulle, 29 Temmuz 1942'de, direnişin örgütlü hale gelmeye başlamasıyla yönetim aygıtının adını "Savaşan Fransa" (*La France Combattante*) olarak değiştirdi. CNR daha sonra Fransız İç Kuvvetleri (FFI - *Forces Françaises de l'Intérieur*) adını aldı ve Normandiya çıkarması sonrasında CNF'nin dolayısıyla, de Gaulle'ün Fransa'da siyasi kontrolü sağlamasına çok önemli katkı sağladı.³⁶ FFI, IV. Cumhuriyet'in ordusunun çekirdeğini de oluşturacaktı.

İşgalin Tüm Fransa'yı Kapsaması ve Bitişi

Vichy'nin Pasifleştirilmesi

İşgalin uzaması, Pétain'in Almanya ile ilişkilerini bozmaya başlamıştı. Pétain, Almanların kontrolüne girdiğini düşündüğü halefi ve yardımcısı Laval'i 13 Kasım 1940'da görevden aldı ve yerine Amiral Darlan'ı getirdi. Laval'in görevden alınması Almanların Pétain'e olan güvenini sarstı. Aralık 1941'de Goering'le görüşen Pétain, Almanya'dan işgal yönetimini sona erdirmesini, Fransa'nın egemenliğini tanınmasını, esirleri serbest bırakmasını talep etmiş ama reddedilmişti. Bu görüşmeden sonra, Vichy Fransası ile Almanya'nın kopuşu hızlandı. Bu nedenle Almanya, Pétain'i zayıflatma ve yönetimi Laval'a teslim etme çabasına girdi. Alman baskısı karşısında Pétain, daha önce görevden aldığı Laval'i, 18 Nisan 1942'de bu sefer hükümet başkanı olarak atamak zorunda kaldı.³⁷ Bu durum Vichy Fransası'nda siyasi dengeleri değiştirdi.

Müttefikler, "Meşale Operasyonu" (*Operation Torch*) adı verilen bir harekâtla Fas'a ve Cezayir'e 8 Kasım 1942'de çıkartma yapmaya karar verdi. Bu harekât, olası İtalya işgali için stratejik bir zorunluluktu.³⁸ Dolayısıyla Müttefikler, Vichy Fransası'nın kontrolü altındaki topraklara çıkarma yapmaya karar vermişlerdi.

ABD ve İngiltere, Fransa'nın sömürgelerinde örgütlenmede başarısız olan de Gaulle'e bu operasyon için güvenmiyorlardı. Fransız sömürgelerinin

³⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Muracciole, **op.cit.**

³⁶ Agulhon, **op.cit.**, s. 58-59.

³⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Thomas J. Laub, **After the Fall: German Policy in Occupied France, 1940-1944**, Oxford University Press, 2010, s. 164-167.

³⁸ Bruce, **op.cit.**, s. 107.

hemen hepsi Vichy yönetimi altındaydı. Bu durumu değiştirmek için de Gaulle Batı Afrika'ya bir askeri operasyon planlamıştı. Eylül 1940'ta Dakar'a Gaullist Fransız birlikleri tarafından yapılan çıkarma harekâtı, Vichy yönetimine bağlı Fransız ordusu tarafından püskürtülmüştü.³⁹ De Gaulle'ün sömürgeler üzerinde etkisinin olmadığı bu şekilde daha net ortaya çıkmıştı. De Gaulle başarısız Dakar çıkarılması sonrasında Müttefikler nezdinde büyük bir itibar kaybına uğramıştı.

Kuzey Afrika'da bulunan ve ülkesini savunma refleksi gösterebilecek 120.000 Fransız askeriyle çatışma ihtimali büyüktü. Diğer yandan, ABD'nin Vichy Fransası ile diplomatik ilişkileri de devam ediyordu. Bu nedenle, ABD ve İngiltere Vichy Hükümeti ile temas arayışına girdiler. Bu gizli görüşmeleri ABD'nin Cezayir'deki konsolosluğu yürütüyordu ve buradaki Vichy generalleri ile Amerikalı muhatapları arasında bir dizi gizli görüşmeler yapıldı. İstenen sonuç, çatışmayı önleyebilecek saygın bir generalin Vichy Kuzey Afrika birliklerinin başına geçmesi ve bu şekilde Müttefiklere direnişin engellenmesiydi.

İlk düşünülen isim Korgeneral Henri Giraud oldu. Giraud, de Gaulle'e göre çok daha tanınan ve Fransız ordusu içinde etkili bir generaldi. Giraud, savaş sırasında Almanlara esir düşmüş ve Almanya'daki hapisanesinden Mareşal Pétain'e bağlılığını açıklamıştı. Nisan 1942'de Almanya'daki hapisanesinden kaçmayı başaran Giraud, Vichy bölgesine sığınmıştı. Pétain, Giraud'yu himayesine almıştı. Hem Almanlarla kötü geçmişi, hem de Vichy Rejimi ve onun kontrolü altındaki Fransız ordusunun saygı duyduğu bir general olması, Giraud'yu Amerikalılar için önemli kılıyordu. Amerikalılar, Giraud ile Fransa'da gizli temas kurmuş ve Kuzey Afrika'daki Fransız kuvvetlerinin komutanlığını üstlendiğini açıklamasını önermişlerdi.⁴⁰ Giraud sadece Kuzey Afrika komutanlığını devralmayı yeterli bulmadı. ABD ise Giraud için daha fazla bir rol öngörmüyordu. Giraud ile görüşmeler uzamış ve Giraud'nun Cezayir'e geçişi ertelenmişti. Ayrıca Amerikalılar, diğer önemli isim olan Amiral Darlan ile de dolaylı kanallardan temas sağlamışlardı ama bu temas da kısa sürede sonuç vermedi.

Giraud'nun Cezayir'e geçişi gecikince, Meşale Operasyonu sırasında Fransız ordusunun şiddetli direnişi görüldü. ABD bunun üzerine acilen, o sırada Cezayir'de olan Darlan'la Cezayir Konsolosluğu aracılığıyla doğrudan temas kurdu. Tüm gizli görüşmelerin sonucunda, Kuzey

³⁹ Muracciolo, *op.cit.*, s. 8-10.

⁴⁰ Bkz. Arthur L. Funk, "Eisenhower, Giraud, and the Command of Torch", *The Journal of Military History*, Cilt 35, No 3, 1971, s. 103-105.

Afrika'daki Fransız birliklerinin başına Darlan geçti ve Giraud da yardımcısı oldu. Bu şekilde Vichy Fransası'nın önemli ismi Darlan taraf değiştirdi ve Fas ile Cezayir'in kontrolü kısa sürede Müttefikler'e geçti.⁴¹ Buna karşılık operasyonun gecikmesi Almanların Tunus'a çıkarma yapmasına imkân verdiğinden, Kuzey Afrika'da savaşın bitmesi 1943 ortalarına kadar uzadı.

Hitler, Darlan ve Giraud'nun Müttefiklerle anlaşmasını ve Vichy Fransası'nın Kuzey Afrika birliklerinin bu anlaşma üzerine taraf değiştirmesini, Pétain'in ihaneti olarak değerlendirdi. Almanya artık Pétain'e ihtiyaç kalmadığını düşünerek, ateşkes anlaşmasını ihlal ederek Fransa'nın güneydoğusunu da işgal etti.⁴² İtalya da Almanya ile birlikte bu işgale bazı bölgelerde katıldı. Fransa'da bulunan Fransız ordusu lağvedildi. Dağıtılan asker ve subaylar, Direniş'e katılmaya başladı. Toulon'da bulunan Fransız donanmasına el koymak isteyen Almanlar müdahale edemeden önce, Vichy Deniz Kuvvetleri 27 Kasım 1942'de kendi gemilerini batırdı.⁴³ Bu gelişme, Vichy Rejimi'nin fiilen sona erdiğini gösteren en önemli olaydı. Kasım 1942'de Almanya tüm Fransa'yı işgal ettiğinde Vichy Fransası ve dolayısıyla Pétain söz konusu meşruiyet zeminini tamamen yitirdi. Almanya Pétain'i zayıflatacak şekilde davranarak, Fransa'daki biricik dayanağını etkisiz hale getirdi.

De Gaulle ve Gaullist Direniş artık rakipsizdi. Vichy'nin sürüklendiği askeri ve siyasi kriz, Fransa'da direnişçilerin sayı ve öneminin artmasına yol açtı. Daha önce tereddüt eden pek çok siyasetçi ve general de de Gaulle'ün Londra'daki yönetimiyle yakınlaşmaya başladı.

İşgalin Sona Ermesi ve Ulusal Kurtuluş Komitesi

Almanlar tüm Fransa'yı işgal ettiler ama Vichy yönetimini ortadan kaldırmadılar. Vichy'de Laval'in gücünü artırdılar. 17 Kasım'da Pétain tüm yetkilerini Laval'a devretmek zorunda kaldı. Bu tarihten sonra Almanlar Laval üzerinden Fransız siyasetini etkilemeye çalıştılar.

Pétain'in devreden çıkmasının ardından, Cezayir'deki Darlan'ın ağırlığı artmaya başladı. Darlan'ın Amerikalılar ile yaptığı anlaşma, Kuzey Afrika'daki Vichy yönetiminin, Darlan liderliğinde devamını da garanti altına alıyordu.⁴⁴ Bir başka deyişle, Amerikalılar Darlan üzerinden Vichy Fransası'nın bağlılığını kendi taraflarına kaydırmaya çalıştılar. Avrupa'daki

⁴¹ Amiral Darlan'ın Amerikalılarla yürüttüğü görüşmeler için bkz. Muracciole, **op.cit.**, s. 42-45.

⁴² Bruce, **op.cit.**, s. 108.

⁴³ Laub, **op.cit.**, s. 37.

⁴⁴ Muracciole, **op.cit.**, s. 50.

Fransa tümüyle işgal altında olduğundan, asıl taraf değiştirmesi umulan bölgeler sömürgelerdi. Vichy Hükümeti, Fransız sömürge topraklarında hâlâ hâkim durumdaydı. Bu nedenle Eisenhower-Darlan anlaşması, sömürgelerde Vichy yöneticilerinin yerinde kalmasını; buna karşılık, Müttefiklerle hareket etmeyi kabul etmelerini içeriyordu. Bu durum, de Gaulle'e alternatif olarak Darlan'ı öne çıkarıyordu. Üstelik sömürgelerdeki düzenli birliklere de komuta edecek Darlan, nihai liderlikte de Gaulle'den daha avantajlı konuma gelebilirdi. Bu anlaşmadan yaklaşık iki ay sonra, 24 Kasım'da Darlan bir suikastle öldürüldü. Bu suikastın arkasında de Gaulle'ü gören tarihçilerin sayısı oldukça fazladır. Darlan'ı öldürten de Gaulle olmasa bile bu sayede tek ciddi rakibinin ortadan kalkması, de Gaulle'ü Müttefikler nezdinde de alternatifsiz hale getirdi. 1942'de hem Pétain'in, hem de Darlan'ın tasfiyesinden sonra de Gaulle'ün hareketi güç kazandı. Kasım 1942 öncesinde de Gaulle zayıf bir aktördü. Bu tarihten sonra doğal lider haline geldi.

Diğer yandan, de Gaulle'ün doğal lider olarak ortaya çıkması süreci sorunsuz yürümedi. Müttefikler artık de Gaulle'ü vazgeçilmez görseler de, onun kontrolleri dışında kalma kararlılığı nedeniyle, en azından Fransızlar arasında gücü dağıtacak başka isimleri öne çıkarmaya çalıştılar. Bu isimler içinde en önemlisi Giraud'ydu. Darlan'ın ölümünün ardından Kuzey Afrika'daki Fransız birliklerinin ve yönetiminin başına Giraud geçti. Amerikalıların güvenini kazanmış bir iktisatçı olan Jean Monnet de Giraud'un yardımcılığına getirilerek, Giraud güçlendirildi.⁴⁵ Jean Monnet daha sonra IV. Cumhuriyet döneminde siyasete girmemesine rağmen çok etkili bir teknokrat olarak önemli rol oynayacaktı. Avrupa bütünleşmesi bir bakıma onun girişimlerinin bir ürünü olacaktı.

Giraud-Monnet hamlesine rağmen de Gaulle, ABD'nin Kuzey Afrika'yı işgaliyle başlayan süreci çok iyi yönetti. Müttefiklerin Kuzey Afrika çıkarması, savaşın başında gündemde olan ve de Gaulle'ün savunduğu "Almanlara karşı Kuzey Afrika'dan savaşa devam etme" fikrini tekrar canlandırmıştı. De Gaulle kendisine yakın olan General Catroux aracılığıyla Giraud ve Monnet ile temas sağladı. Aylar süren görüşmeler sonucunda 3 Haziran 1943 günü Giraud ve de Gaulle her ikisinin eş yetkilere sahip olduğu bir bakıma çift başkanlı bir geçici ortak yönetim kurma kararı aldılar. "Fransız Ulusal Kurtuluş Komitesi" (*Comité Français de Libération Nationale*) adını alan bu yönetim 3 Ekim'e kadar çift başkanlıkla devam etti.

⁴⁵ Bu sürece ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Martin Thomas, "The Discarded Leader: General Henri Giraud and the Foundation of the French Committee of National Liberation", **French History**, Cilt 10, No 1, 1996, s. 86-111.

Komite'nin alt katmanlarında yandaş toplamaya ve örgütlenmeye önem veren de Gaulle 3 Ekim'de Ulusal Kurtuluş Komitesi'nin yönetimini tek başına ele geçirmeyi başardı.⁴⁶ Kuzey Afrika'daki siyasi ve askeri kadrolar içinde de Gaullistler'in sayı ve siyasi ağırlığının süratle arttığını gören ve bu durumu kabul eden General Giraud, de Gaulle'ün yardımcılığını kabul etmek zorunda kaldı. Bu tarihten sonra kesin olarak, Roosevelt ve Churchill çok arzu etmeseler de de Gaulle'ün liderliğini benimsemek zorunda kaldılar.

Cezayir'de kurulan Ulusal Kurtuluş Komitesi tek lider altında, de Gaulle'ün Londra'da kurduğu Fransız Ulusal Komitesi'nin devamına dönüştü. İşgalden sonra Fransa'nın yönetimini devralmayı hedefleyen Komite, tüm siyasi ve askeri hazırlıklarını bu yönde yapmaya başladı. Müttefiklerle olan ilişkilerini de bu yönde düzenledi. Bu yolda en önemli aşama ise, de Gaulle'ün Normandiya çıkarmasından haberdar edilmesinin hemen ardından 3 Haziran 1944'te, Komite'nin Cezayir'de "Fransa Cumhuriyeti Geçici Hükümeti"ni (*Gouvernement Provisoire de la République Française*) kurma kararıydı.⁴⁷ Bu karar aynı zamanda Fransa'nın Müttefik askeri yönetimi altına konulmasının reddi anlamına da gelmekteydi. De Gaulle bu stratejisinde de çok başarılı oldu.

ABD'nin ve İngiltere'nin çıkarma sonrası için Fransa'ya dair planları bir Müttefik askeri idaresini öngörmekteydi. Müttefikler Fransa'yı bu anlamda Almanya'dan farklı bir statüde görmemekteydiler. Buna karşılık de Gaulle, daha ilk günden oluşturduğu sürgün hükümetiyle İngiltere'nin yanında yer aldığını, savaş boyunca da Müttefiklerle birlikte hareket ettiğini, dolayısıyla Fransa'nın işgalden kurtarılmasıyla hükümetinin meşru bir yönetim olarak Fransa'da yönetimi devralması gerektiğini düşündü ve bu görüşü ifade etti. Geçici hükümetin ilanı da bu amaca yönelikti. Çıkarma öncesinde tüm Fransızlar arasında benimsenen bu görüşe Müttefikler direnmeyi uygun görmediler. Böylece 1944 Yaz'ının sonuna gelindiğinde, de Gaulle Fransa'nın kurtarıcısı ve yeni lideri olarak konumunu güçlendirmiş görünüyordu.

Fransa'nın İkinci Dünya Savaşı sonrası siyasal düzeni içinde önemli rol oynayacak tüm siyasal aktörler, Vichy dönemi gelişmeleriyle önem kazanmıştır. Vichy dönemi buna karşılık talihsiz ve kısa, geçici bir dönem olarak nitelenip öne çıkarılmamıştır. Özellikle Bonapartist merkezîyetçilik ve siyasal merkezin zayıflatıldığı Partiler Rejimi düzenleri arasında yapısal salınımı anlamak için de çok önemli bir dönemdir. Vichy dönemi hem IV.

⁴⁶ Muracciole, *op.cit.*, s. 72-74.

⁴⁷ Agulhon, *op.cit.*, s. 61.

Cumhuriyet'in ortaya çıkma ve başarısızlık koşullarını, hem de Modern Fransa'nın kurucusu de Gaulle'ün siyasal gücünü belirleyen bir dönem olmuştur. Bu şekilde Vichy döneminde liderlik mücadelesinin çok derin etkileri ortaya çıkmıştır.

Sonuç

Fransa'da Partiler Rejimi dönemlerinin, Fransız Devrimi'nden itibaren siyasal istikrarsızlık ve dolayısıyla da güçsüz devlet dönemleri olduğunu iddia eden sağ siyasetçileri doğrularcasına, III. Cumhuriyet'in özellikle son yıllarında Fransa siyaseti neredeyse kaotik bir görünüm sergiliyordu. Makalenin ilk kısmında anlatıldığı gibi, sosyalist bir koalisyon olan Halk Cephesi'nin iktidardan düşmesinin ardından, kendisi de Halk Cephesi'nde bakanlık yapan Radikal Sosyalist Parti lideri Daladier'nin, sağ partilerle birlikte kurduğu hükümet döneminde, Fransa Almanya'ya savaş ilan etti.

Daladier her ne kadar sol eğilimli bir siyasetçi olarak görülse de, sağ partilerle birlikte işbirliğine giderek; başta komünistler olmak üzere sol partilerin gücünü kırmaya odaklandı. Avrupa'daki gerilimi ve SSCB'nin oynadığı rolü de bu asıl amacı için bir bahane olarak kullanan Daladier, Ağustos 1939'da Fransız Komünist Partisi'ni kapatmayı başardı. Ardından, solun etkisiz hale geldiği Parlamento'da liderliğini güçlendirmeye çalıştı. Sonraki aşamada belki de III. Cumhuriyet'i revize edecek ve Partiler Rejimi yerine güçlü liderliğe dayalı bir siyasal yapı kurmaya çalışacaktı ama kullandığı Avrupa gerilimi, kendisini koltuğundan etti. Yerine geçen merkez sağ siyasetçi Reynaud, bu son aşamayı gerçekleştirebilirdi. Fransa'da artık sağ dengelenebilecek ve anayasal düzenin değişmesini engelleyebilecek sol kalmamıştı. Makalenin ilk kısmında anlatılan bu gelişmelerin sağ açısından yetersiz kalmasının nedeni, Almanya'nın Tuhaf Savaş'a son vererek Fransa'yı hezimete uğratmasıydı. Savaşın doğurduğu özel koşullar, Fransız sağında liderlik mücadelesinde sivilleri geri plana itti. Böylece Mareşal Pétain ve Tuğgeneral de Gaulle, sağ siyasetin iki önemli ve rakip lideri oldu. Sol sahnede olmadığından, Fransa'nın liderliği için bu iki asker mücadeleye başladı.

Giriş kısmında belirtildiği gibi makalenin ilk varsayımı; iki liderin de, yapısal sorunları olduğunu düşündükleri III. Cumhuriyet'in tasfiye edilerek, Bonapartist eğilimli, güçlü liderlik temelinde Fransa'nın yeniden örgütlenmesi gerektiğine inandıklarıydı. Makalenin ele aldığı dönemde bu ortak düşüncüyü Pétain Vichy Fransası ile hayat geçirme şansı buldu. İkinci varsayım ise Fransa'nın dış politikasının ne olması gerektiğine dair iki liderin görüşlerinin kökten farklılık gösteriyor görünmesine rağmen; aynı

siyasi gelenekten gelmelerinden ötürü, bu farklılığın görünenin aksine sadece taktiksel veya stratejik düzeyde kaldığıydı. Temel amaçları aynıydı: Fransız devletinin bekâsı ve bağımsızlığı.

Her iki varsayım çerçevesinde, bu makalede Vichy Fransası “işbirlikçilerin” siyasal otoritesi olarak anlatılmadı. Makale'nin ikinci kısmında Vichy Fransası'nın kuruluşu ve siyasal gelişmeleri ele alınırken, Pétain'in Fransız toplumundan aldığı destek ortaya konuldu. Bu desteğin büyümesinde Mers el Kebir saldırısı da katalizör oldu. Vichy Fransası en azından erken evresinde, III. Cumhuriyet'in yerine Fransız sağının tahayyül ettiği Fransa'nın bir modeli olarak değerlendirildi. De Gaulle'ün de yapmak istediği bu dönüşümün ürünü olan Vichy Fransası projesinden ileriki aşamalarda sağcılar bile desteğini çekti. Bunun iki nedeni vardı.

Öncelikle, sağ siyasetin tahayyülünün çok ötesine geçen Pétain, Bonapartizm'de aşırıya kaçtı. Vatikan gibi bazı unsurlar bu radikalizmden memnun olsalar da ve işgal ortamında bu aşırılıklar anlaşılır olsa da, bu radikal tutum Fransızlar için kabul edilebilir değildi. Pétain, Fransız Devrimi'ni inkâr etme olarak anlaşılacak bir radikalizme kaydı. De Gaulle bu tür bir sağ radikalizmden, Pétain ve Vichy dönemiyle arasına mesafe koyarak uzak kalmayı başaracaktır.

Makalenin ikinci varsayımıyla daha çok ilgili olan ikinci neden ise, savaş uzadıkça ve Almanya'nın yenilmesi ihtimali güçlendikçe, Pétain'in Almanya ile işbirliği yaparak Fransız devletinin bekâsını ve bağımsızlığını koruma çabasının da başarısızlığa uğrayacağına dair Fransız kamuoyundaki kanaatin güçlenmesiydi. 1942 sonunda Almanya'nın tüm Fransa'yı işgal bölgesine dâhil etmesi, Pétain'in ve onun Fransa modelinin bir alternatif olmaktan çıktığını ilan etti.

De Gaulle ve onun Direniş'i, 1942 sonunda Vichy Fransası modelinin gözden düşmesinden sonra etki alanını genişletebildi. De Gaulle'ün bu tarihten sonraki liderlik pratiği, makalenin ilk varsayımının sınanması için fazla veri vermezken; ikinci varsayımı açısından önemliydi. De Gaulle, Almanya yenilene kadar savaşa ülke dışından devam etme konusunda Pétain'den ayrılıyordu ama kendisiyle bu konuda aynı fikirde olan diğer askerî liderlerden de ayrıldığı bir nokta vardı: Fransız devletinin savaşın her aşamasında bağımsız olması ve Müttefiklerin de bunu tanıması. Makalenin son kısmında anlatılan Direniş hikâyesi, de Gaulle'ün her ne pahasına olursa olsun Almanya ile savaşa devam etmeyi kabul etmediğini gösterdi. Ön şartından hiçbir zaman vazgeçmedi.

Pétain'in Almanya'ya kabul ettiremediği, Fransa'nın egemen ve bağımsız olduğu iddiasını, de Gaulle Müttefiklere kabul ettirmeyi başardı. Son kısımda anlatıldığı gibi, İngiltere'nin ve ABD'nin bu iddiayı kabul etmesi kolay olmadı. De Gaulle'ü Fransa'nın liderliğinden tasfiye etmek ve onun yerine, savaşa devam kararlılığında olan ama söz konusu iddiada ısrarcı olmayacak başka isimleri getirmek için uğraştılar. Özellikle Amiral Darlan ve hemen ardından da General Giraud alternatifleri önemliydi. De Gaulle, bu olasılıkları da ortadan kaldırdıktan sonra, her ne kadar IV. Cumhuriyet için kalıcı olamasa da, yeni dönemin başlangıcında lider olarak rakipsiz kalmayı başardı.

IV. Cumhuriyet deneyimi bu makalenin konusu dışındadır ama bu deneyimde de Gaulle, en az Vichy Fransası deneyimindeki Pétain kadar başarısız olacaktır. Buna rağmen, V. Cumhuriyet ile bir deneme daha yapma şansı yakalayacak olan de Gaulle, bu sefer Fransız sağının neredeyse yüz yıllık beklentisini karşılayacak bir siyasal yapı kurmayı başaracaktır.

Kaynaklar

- Adereth, Maxwell, **The French Communist party: A critical history (1920-1984), from Comintern to 'the colours of France'**, Manchester University Press, 1984.
- Agulhon, Maurice ve André Nouschi, Ralph Schor, **La France de 1940 à Nos Jours**, Paris, Nathan Universite, 1988.
- Berstein, Serge, **Histoire du Parti Radical: La Recherche de l'âge d'or, 1919-1926, Vol. 1**, Presses de Sciences Po, 1980.
- Bruce, Robert Browman, **Pétain, Verdun to Vichy**, Washington D.C., Potomac Books, 2008.
- Chapsal, Jacques, **La vie politique en France de 1940 à 1958**, Presses universitaires de France, 1984.
- Commager, Henry Steele, **The Story of the Second World War**, Lincoln/NE, Potomac Books, 2004.
- Compagnon, Olivier; Gourdon, Vincent ve Le Naour, Jean-Yves, **Histoire politique de la France depuis 1940**, Hachette, 2003.
- Funk, Arthur L., "Eisenhower, Giraud, and the Command of Torch", **The Journal of Military History**, Cilt 35, No 3, 1971, s. 103-108.
- Herr, Richard, "The Memoirs of General de Gaulle", **Yale French Studies**, Cilt 15, 1955, s. 120-128.
- Imlay, Talbot C., "Democracy and War: Political Regime, Industrial Relations, and Economic Preparations for War in France and Britain up to 1940", **The Journal of Modern History**, Cilt 79, No 1, Mart 2007, s. 1-47.
- _____, "Paul Reynaud and France's Response to Nazi Germany, 1938-1940", **French Historical Studies**, Cilt 26, No 3, 2003, s. 497-538.
- Kim, Oliver Wyatt, "Fighting the Last War: How Strategy Failed France in 1940", **Concord Review**, Cilt 21, No 1, Sonbahar 2010, s. 51-62.
- Laub, Thomas J., **After the Fall: German Policy in Occupied France, 1940-1944**, Oxford University Press, 2010.
- Muracciole, Jean-François, **Histoire de la Résistance en France**, Presses Universitaires de France, 2012.
- Murray, Williamson ve Allan Reed Millett, **A War to Be Won: Fighting the Second World War**, Cambridge/MA, Harvard University Press, 2009.
- Paxton, Robert, **La France de Vichy, 1940-44**, çev. Claude Bertrand, Edition du Seuil, 1973.

- Réau, Elisabeth du, "Edouard Daladier: La conduite de la guerre et les prémices de la défaite", **Historical Reflections/Réflexions Historiques**, Cilt 22, No 1, 1996, s. 91-115.
- Shannon, William Hunter, "Roosevelt, De Gaulle and Our Vichy Policy", **The Social Studies**, Cilt 44, No 6, 1953, s. 203-208.
- Simmonds, J. C., "The French Communist Party and the Beginnings of Resistance: September 1939-June 1941", **European History Quarterly**, Cilt 11, No 4, 1981, s. 517-542.
- Thomas, Martin, "The Discarded Leader: General Henri Giraud and the Foundation of the French Committee of National Liberation", **French History**, Cilt 10, No 1, 1996, s. 86-111.
- Vaucher, Paul, "The National Revolution in France", **Political Science Quarterly**, Cilt 57, No 1, 1942, s. 7-27.